

Oleksandr Jakubiec

Wołodymyr Szczerbyćkyj i źródła archiwalne do opracowania jego biografii politycznej

Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej 8, 79-89

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Oleksandr Jakubiec

(Wydawnictwo Encyklopedyczne w Kijowie)

WOŁODYMYR SZCZERBYĆKYJ I ŹRÓDŁA ARCHIWALNE DO OPRACOWANIA JEGO BIOGRAFII POLITYCZNEJ*

Pierwszy sekretarz KC KPU w latach 1972–1989 Wołodymyr Szčerbyćkyj (1918–1990) należał do tej grupy działaczy Związku Sowieckiego, których w post-sowieckiej historiografii i literaturze popularnonaukowej zwykle przyjęło się nazywać „breżniewowską drużyną” – od nazwiska sekretarza generalnego KC KPZS Leonida Breżniewa, lub „klanem dnepropietrowskim” – ponieważ trzon sowieckiej nomenklatury w latach 1970–1980 stanowili działacze pochodzący z Dniepropietrowska. Jego kariera polityczna trwała niemal równo 43 lata. Zaczęła się w sierpniu 1946 r., kiedy zdemobilizowany kapitan wojsk chemicznych Armii Czerwonej – z wykształcenia inżynier chemik i technolog – został organizatorem partyjnym Dnieprodzierżyńskiego Zakładu Koksochemicznego (Dniepropietrowska *oblast*)¹. Zakończyła się natomiast we wrześniu 1990 r., w którym jako pierwszy sekretarz KC KPU złożył podanie o przejście na emeryturę „ze względu na wiek i stan zdrowia”. Zostało ono przyjęte na plenum KC².

Pomiędzy tymi dwiema datami jego kariera po szczeblach partyjnej drabiny przebiegała następująco:

- 1946–1948 – organizator partyjny Dnieprodzierżyńskiego Zakładu Koksochemicznego;
- 1948 – kierownik Oddziału Organizacyjno-Instruktorskiego Dnieprodzierżyńskiego Komitetu Miejskiego (*miśkkom*) KP(b)U;

* Tłumaczenie z języka ukraińskiego Joanna Karbarz-Wilińska.

¹ P.T. Trońko, *W.W. Szčerbyćkyj (1918–1990)*, „Ukraiński Istorycznyj Żurnał” 2003, nr 1, s. 110.

² *Zajawlenije pierwogo siekrietaria CK KPU W.W. Szčerbyckogo ob uchodie na piensiju* [w:] *Politiczeskoje rukowodstwo Ukrainy 1938–1989*, oprac. W.J. Wasiljew, R.J. Podkur, H. Kuromiya, J.I. Szapował, A. Wajner, Moskwa 2006, s. 468; *Postanowlenije Politbiuro CK KP Ukrainy o pierwom siekrietarie CK KPU W.W. Szčerbyckom* [w:] *Politiczeskoje rukowodstwo...*, s. 468.

- 1948–1951 – drugi sekretarz Dnieprodzierżyńskiego Komitetu Miejskiego (*miśkkom*) KP(b)U;
- 1951–1952 – organizator partyjny KC WKP(b) w Dnieprowskim Kombinacie Metalurgicznym im. Dzierżyńskiego (Dniepropietrowsk);
- 1952–1954 – pierwszy sekretarz Dnieprodzierżyńskiego Komitetu Miejskiego (*miśkkom*) KPU;
- 1954–1955 – drugi sekretarz Dniepropietrowskiego Komitetu Obwodowego (*obkom*) KPU;
- 1955–1957 – pierwszy sekretarz Dniepropietrowskiego Komitetu Obwodowego (*obkom*) KPU;
- 1957–1961 – sekretarz KC KPU do spraw przemysłu i budownictwa;
- 1963–1965 – pierwszy sekretarz Dniepropietrowskiego Komitetu Obwodowego (*obkom*) KPU (to jedyny epizod, kiedy Szczerbyckij „potknął się”, co wynikało z jego konfliktu z pierwszym sekretarzem KC KPZS Nikitą Chruszczowem);
- 1965–1972 – przewodniczący Rady Ministrów USRS;
- 1972–1989 – pierwszy sekretarz KC KPU³.

Z jednej strony jest to cała epoka. Z drugiej – w wymiarze historycznym – bardzo krótki okres od momentu, gdy Szczerbyckij oraz ludzie z jego pokolenia zeszli ze sceny politycznej (to tylko dwadzieścia lat). Dlatego też temat ten wymaga odpowiednich badań, szczególnie opracowania biografii osób z tego okresu. Ten proces na Ukrainie dopiero się zaczyna.

Najważniejszą bazę źródłową dla historyka stanowią archiwa, zwłaszcza te, które za czasów sowieckich pozostawały w dyspozycji Komunistycznej Partii Ukrainy, tzw. archiwa partyjne (*partarchiwa*) – zarówno obwodowe, jak i centralne, działające przy Instytucie Historii Partii przy KC KPU. Ich zasób na początku lat dziewięćdziesiątych został zgromadzony w Centralnym Państwowym Archiwum Organizacji Społecznych Ukrainy (CDAHOU), które funkcjonuje do dzisiaj⁴.

W badaniach nad biografią polityczną Wołodymyra Szczerbyckiego, a także innych przedstawicieli nomenklatury USRS, którzy należeli do jego najbliższego otoczenia czy środowiska zawodowego, najważniejszy jest zespół 1: „Komitet Centralny Komunistycznej Partii Ukrainy w latach 1917–1991”. Szczególne znaczenie mają tutaj dokumenty wykazane w następujących inwentarzach:

- inwentarz 1: „Materiały zjazdów, konferencji i plenum KC Kom[unistycznej] Partii Ukrainy w latach 1917–1972” (Szczerbyckij był wybierany na delegata zjazdów Komunistycznej Partii Ukrainy począwszy od XVIII Zjazdu, który odbył się w 1952 r.);
- inwentarz 2: „Materiały zjazdów, plenum, zgromadzeń aktywu partyjnego, narad i posiedzeń KC Kom[unistycznej] Partii Ukrainy za lata 1972–1991”;

³ P.T. Trońko, *op. cit.*, s. 109–117; J.I. Szapował, *W. Szczerbyckij: osoba polityka sered obstawy czasu*, „Ukrajński Istoryczny Żurnał” 2003, nr 1, s. 118–129; *Szczerbyckij Władymyr Wasyljewicz* [w:] *Bolszaja Sowietkaja Encyklopedia: W 30-ti rr.*, t. 29, red. Ł.M. Prochorow, Moskwa 1978, s. 537; *Szczerbyckij Władimir Wasiljewicz*, „Izwiestija CK PSS” 1989, nr 1, s. 20; *Szczerbyckij Wołodymyr Wasyljowycz* [w:] *Encyklopedia istoriji Ukrainy*, t. 10, red. W.A. Smolij i in., Kyjiw 2013, s. 685.

⁴ *Centralnyj derżawnyj archiw hromadśkich objednań Ukrainy: Putiwnyk*, red. B. Iwanenko, O. Bażan, A. Kentij, N. Makowska, A. Sołowjowa, Kyjiw 2001, s. 5; oficjalna strona archiwum: <http://www.cdago.gov.ua>.

– inwentarz 6: „Protokoły posiedzeń Biura Politycznego KC Kom[unistycznej] Partii Ukrainy i materiały do nich za lata 1919–1967” (Szczerbyćkyj został członkiem wyższego kierownictwa Komunistycznej Partii Ukrainy w 1957 r., kiedy początkowo mianowano go członkiem Prezydium KC KPU, przekształconego w 1966 r. w Politbiuro [Biuro Polityczne]);

– inwentarz 8: „Protokoły posiedzeń Sekretariatu KC KPU i materiały do nich za lata 1938–1967” (Szczerbyćkyj wchodził w skład Sekretariatu KC KPU w latach 1957–1961 i 1972–1989 zarówno jako sekretarz, jak i pierwszy sekretarz);

– inwentarz 10: „Protokoły posiedzeń Biura Politycznego i Sekretariatu KC Kom[unistycznej] Partii Ukrainy i materiały do nich za lata 1968–1980”;

– inwentarz 11: „Protokoły posiedzeń Biura Politycznego i Sekretariatu KC Kom[unistycznej] Partii Ukrainy i materiały do nich za lata 1981–1991”;

– inwentarz 16: „Protokoły posiedzeń Politbiura, Orgbiura [Biura Organizacyjnego] i Sekretariatu KC Kom[unistycznej] Partii Ukrainy i materiały do nich. Oddzielnateczka za lata 1923–1990” (pod osobną teczką rozumie się decyzje, które miały charakter podwyższonej tajności);

– inwentarz 17: „Protokoły posiedzeń Politbiura, Orgbiura i Sekretariatu KC Kom[unistycznej] Partii Ukrainy i materiały do nich. Osobna teczka za lata 1944–1991” (materiały, które wchodzi do tego inwentarza, przechowywane są jako tajne, zgodnie z bieżącym prawodawstwem Ukrainy);

– inwentarz 52: „Dokumenty konferencji, plenum i biur *obkomów* nadesłanych do KC Kom[unistycznej] Partii Ukrainy za lata 1949–1955” (tutaj istotne są dokumenty za lata 1954–1955, które dotyczą działalności Dniepropietrowskiego Komitetu Obwodowego KPU z okresu zajmowania przez Szczerbyćkyiego stanowisk drugiego oraz pierwszego sekretarza komitetu obwodowego);

– inwentarz 53: „Dokumenty konferencji, plenum i biur *obkomów* nadesłanych do KC Kom[unistycznej] Partii Ukrainy za lata 1956–1967” (do badań przydatne są dokumenty Dniepropietrowskiego Komitetu Obwodowego KPU za lata 1956–1957 i 1963–1965, kiedy Szczerbyćkyj był pierwszym sekretarzem komitetu obwodowego).

Drugi ogromny zbiór dokumentów dotyczących funkcjonowania systemu władzy Ukrainy z okresu sowieckiego znajduje się w Centralnym Archiwum Państwowym Wyższych Organów Władzy i Zarządu Ukrainy (CDAWOU; do 1992 r. – Centralne Archiwum Państwowe Rewolucji Październikowej, Wyższych Organów Władzy Państwowej

**Wolodymyr Szczerbyćkyj,
(lata osiemdziesiąte XX w.)**

Od lewej: P. Szelest, L. Breżniew i W. Szczerbyćkyj (lata sześćdziesiąte XX w.)

W. Szczerbyćkyj (drugi z lewej) podczas akcji żniwnej w rejonie Połtawy (sierpień 1973 r.)

L. Breżniew i W. Szcerbyčkyj podczas polowania pod Kijowem (1976 r.)

Spotkanie R. Reagana i W. Szcerbyčkiego (Waszyngton, 1985 r.)

i Organów Zarządu Państwowego Ukrainńskiej SRS)⁵. Tutaj istotne są materiały odnoszące się przede wszystkim do organów władzy wykonawczej. Działalność Wołodymyra Szerbyckiego jako przewodniczącego Rady Ministrów USRS można prześledzić na podstawie zespołu 2: „Gabinet Ministrów Ukrainy w latach 1918–1995”.

Baza archiwalno-źródłowa do podjęcia badań nad podanym wyżej problemem jest bardzo duża. Tak liczna dokumentacja sprawia również pewne kłopoty. Na przykład nie wszystkie dokumenty, które wydawałoby się, że są obecnie jawne, znajdują się w odpowiednich sprawach. Z problemem tym można zetknąć się chociażby podczas poszukiwania pisma Wołodymyra Szerbyckiego do KC KPZS z 25 czerwca 1972 r., które faktycznie było donosem politycznym na jego poprzednika na stanowisku pierwszego sekretarza KC KPU – Petra Szelesta. Dokument ten w całości znajduje się we wspomnieniach ówczesnego kierownika oddziału pracy organizacyjno-partyjnej KC KPU (1972–1985) Giorgija Kriuczkowa⁶. Brak natomiast jego uwierzytelnionej kopii w miejscu, w którym powinna się ona znajdować, czyli w CDAHOU (zespół 1, inwentarz 25, sprawa 642 – „Kopie pism oraz informacji do KC KPZS podpisanych przez pierwszego sekretarza KC Komunistycznej Partii Ukrainy, 7 czerwca 1972 – 25 grudnia 1972”)⁷. Oryginał oczywiście znajdował się tam, gdzie został przesłany, czyli w Moskwie.

Należy zaznaczyć, że część zespołu 1 CDAHOU zawiera niejawną dokumentację jednostki Oddziału Generalnego KC KPU za lata 1968–1988⁸. Niewykluczone, że niektóre z tych archiwaliów nadal będą pozostawać niedostępne dla badaczy, mimo iż przeczy to publicznym deklaracjom, że „obecnie dostęp ograniczono tylko do niektórych materiałów zawierających tajemnicę państwową, a także do tych dotyczących osobistych interesów obywateli, które są chronione prawem”⁹. Na przykład do grupy dokumentów, które „dotyczą osobistych interesów obywateli”, zaliczana jest w dalszym ciągu „sprawa osobowa” Wołodymyra Szerbyckiego. W tym przypadku administracja CDAHOU bez żadnego uzasadnienia konsekwentnie odmawia jej udostępnienia.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku znaczna część dokumentów archiwalnych dotyczących historii politycznej Ukrainy z okresu sowieckiego została opublikowana w licznych wydawnictwach, które publikowano zarówno na Ukrainie, jak i w Rosji. Szczególną uwagę zwracają te, które dotyczą lat 1950–1960. Wtedy Wołodymyr Szerbyckij (początkowo jako członek Centralnej Komisji Rewizyjnej KC KPZS – od 1956 r., a następnie jako członek KC KPZS i Prezydium KC KPZS – od 1961 r.) zaczął być kojarzony ze sprawami wielkiej polityki – zarówno tej wewnętrznej, jak i zewnętrznej. Są to przede wszystkim zbiory materiałów archiwalnych:

– „Giorgij Żukow. Stenogram październikowego plenum KC KPZS i inne dokumenty (1957 r.)”¹⁰;

⁵ Oficjalna strona CDAWOU: <http://tsdavo.gov.ua>.

⁶ G.K. Kruczukow, *Trudnye uroki. Razdumja bywszego partijnogo robotnika*, Kyjiw 2004, s. 61–69.

⁷ CDAHOU, f. 1, *Centralnyj Komitet Komunistycznoji Partiji Ukrainy 1917–1991 rr.*, op. 25, spr. 642. *Kopiji lystiw ta informacij do CK KPRS za pidpysom perszoho sekretarja CK Kompartiji Ukrainy 07.06.1972 r. – 25.12.1972 r.*, kart 188.

⁸ *Centralnyj derżawnyj archiw hromadських objednań Ukrainy...*, s. 45, 440.

⁹ *Ibidem*, s. 10.

¹⁰ *Giorgij Żukow. Stenogramma oktajbrskogo (1957 g.) plenum CK PSS i drugije dokumenty*, red. A.N. Jakowlew, oprac. W. Naumow i in., Moskwa 2001, ss. 820.

- „Nikita Chruszczow, 1964 r. Stenogramy plenum KC KPZS i inne materiały”¹¹;
- „Mołotow, Malenkow, Kaganowicz. 1957: Stenogram czerwcowego plenum KC KPZS i inne dokumenty”¹²;
- „Stosunki narodowe na Ukrainie w XX w[iek]u”¹³;
- „Kierownictwo polityczne Ukrainy 1938–1989”¹⁴.
- „Prezydium KC KPZS 1954–1964. Protokoły posiedzeń. Stenogramy. Decyzje” (w 3 tomach)¹⁵.

Niedoceniane we współczesnych studiach historycznych i politycznych są materiały i stenogramy komunistycznych zjazdów partyjnych i plenów, szczególnie KPZS. Źródła te świadczą o pewnym duchu epoki, mogą być punktem wyjścia do analizy porównawczej zmian poglądów tego czy innego polityka (pod warunkiem oczywiście, że występował na tych forach), a także być niezbędne do określenia jego miejsca w społecznej hierarchii na pewnym etapie kariery. Szczerbyćky został wybrany na delegata dziewięciu zjazdów KPZS – od XIX do XXVII włącznie (1952–1986). Jest to z tego względu partia materiałów, które także powinny zostać wykorzystane podczas opracowywania jego biografii politycznej¹⁶.

Do bazy źródłowej można również zaliczyć artykuły i książki drukowane pod nazwiskiem Szczerbyćkiego, choć zgodnie z praktyką sowiecką były one zapewne jedynie przez niego redagowane. W takim wypadku podstawę materiału tworzyli pomocnicy pierwszego sekretarza i inni pracownicy, którzy byli zaliczani do najbliższych współpracowników wysoko postawionego komunistycznego funkcjonariusza partyjnego¹⁷. Jednakże wspomniane teksty nie dają całościowej wiedzy zarówno na temat Szczerbyćkiego jako polityka, jak i o jego osobowości, choć ich chronologia wskazuje pewne ideologiczne i ekonomiczne priorytety, odpowiadające ówczesnej koniunkturze politycznej Ukrainy w składzie ZSRS.

Wołodmyr Szczerbyćky w 1974 r., po dwóch latach od objęcia stanowiska pierwszego sekretarza KC KPU, wydał stuśsześćdziesięciostronicową książkę *Wychowuwaty*

¹¹ Nikita Chruszczow. 1964 g. Stienogrammy Plenumow CK KPSS PSS i drugije materiaty, oprac. A.N. Artizow i in., Moskwa 2007, ss. 576.

¹² Mołotow, Malenkow, Kaganowicz. 1957: Stienogramma ijuńskiego plenum CK KPSS PSS i drugije dokumenty, red. A.N. Jakowlew, Moskwa 1998, ss. 848.

¹³ Nacionalni widnosyny w Ukraini u XX st.: Zbirnyk dokumentiw i materialiw, red. M.I. Panczuk i in., Kyjiw 1994, ss. 560.

¹⁴ Politiczeskoje rukowodstwo..., ss. 544.

¹⁵ Prezydium CK KPSS 1954–1964. Czernowije protokolnyje zapisi zasiedanij. Stienogrammy. Postanowlennja: W 3-ch tt., red. A.A. Fursienko, t. 1: Czernowije protokolnyje zapisi zasiedanij, Moskwa 2004, ss. 1360; t. 2: Postanowlennja. 1954–1958, Moskwa 2006, ss. 1120; t. 3: Postanowlennja. 1959–1964, Moskwa 2008, ss. 1272.

¹⁶ Wnieoczerednoj XXI Sjezd Kommunistycznej Partii Sowietского Sojuza. 27 janwarja – 5 fiewrala 1959 goda: W 2-ch tt., t. 1, Moskwa 1959, ss. 592; t. 2, Moskwa 1959, ss. 616; XX Sjezd Kommunistycznej Partii Sowietского Sojuza. 14–25 fiewrala 1956 goda: Stienograficzeskij otczet: W 2-ch tt., t. 1, Moskwa 1956, ss. 640; t. 2, Moskwa 1956, ss. 560; XXII Sjezd Kommunistycznej Partii Sowietского Sojuza. 17–31 oktjabrja 1961 goda: Stienograficzeskij otczet: W 3-ch tt., t. 1, Moskwa 1962, ss. 608; t. 2, Moskwa 1962, ss. 608; t. 3, Moskwa 1962, ss. 592; XXIII Sjezd Kommunistycznej Partii Sowietского Sojuza. 29 marta – 8 apriela 1966 goda: Stienograficzeskij otczet: W 2-ch tt., t. 1, Moskwa 1966, ss. 640; t. 2, Moskwa 1966, ss. 672; XXIV Sjezd Kommunistycznej Partii Sowietского Sojuza. 30 marta – 9 apriela 1971 goda: Stienograficzeskij otczet: W 2-ch tt., t. 1, Moskwa 1971, ss. 600; t. 2, Moskwa 1971, ss. 594.

¹⁷ A.N. Jakowlew, *Omut pamiaty*, Moskwa 2001, s. 172.

**Od lewej na pierwszym planie: W. Szerbyckij i M. Gorbaczow
(lata osiemdziesiąte XX w.)**

widomych, aktywnych budźwiykiw komunizmu¹⁸. Miała ona za zadanie krytyczne omówienie ideologicznych zmian w USRS, które proponowali jego poprzednicy, m.in. P. Szelest, którego Moskwa *de facto* oskarżyła o narodowy komunizm. Kilka lat później, bo w 1977 r., Szerbyckij postanowił nie tylko przeanalizować XXV Zjazd KPZS¹⁹, który odbył się rok wcześniej (od 24 lutego do 5 marca), ale zademonstrował też swój stosunek do byłego pierwszego sekretarza KC KPU – Petra Szelesta. Wydał bowiem książkę *Radianska Ukrajina*²⁰, będącą wprost komentarzem do pracy Szelesta z 1970 r. – *Ukrajino nasza Radianska*²¹.

W 1978 r. Szerbyckij zdecydował, że jego dorobek twórczy w całości zasługuje na oddzielne wydanie. Opublikowano wówczas *Wybranyje promowy ta stateji*²² o obje-

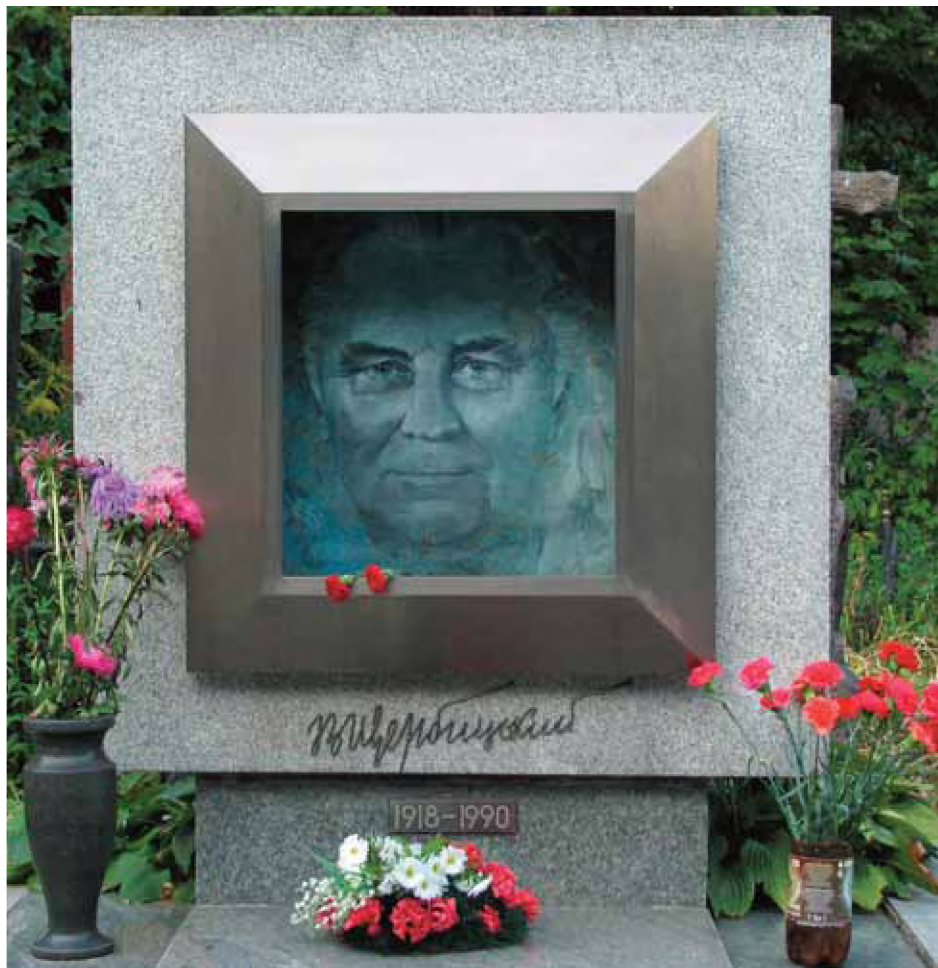
¹⁸ W.W. Szerbycki, *Wospitywat' soznatielnych, aktywnych stroitielej kommunizma*, Kijew 1974, ss. 160.

¹⁹ *Idem*, *Dwadcat' Piatyj Sjezd KPSS o sowierszenstwowanii socialisticzeskogo obraza żyzni i formirowanii nowego czelowieka*, Kyjiw 1977, ss. 253.

²⁰ *Idem*, *Sowietskaja Ukraina*, Kyjiw 1977, ss. 144.

²¹ P.J. Szelest, *Ukrajino nasza Radianska*, Kyjiw 1970, ss. 280.

²² W.W. Szerbycki, *Izbrannyje rieczy i statii*, Kijew 1978, ss. 624.

Nagrobek W. Szerbyčkyj na kijowskiej nekropolii (fot. współczesna)

tości ponad 600 stron. Równoległe opublikował też pracę *Owołodiwat' lenińskim stilem roboty*²³. W ciągu następnych pięciu lat wyszła ostatnia wielka książka Szerbyčkyj *Naukowo-techniczny prohres – turбота partijnaja*²⁴, która według prezesa Narodowej Akademii Nauk Ukrainy Borysa Patona „odegrała nie byle jaką rolę w zasadniczych kwestiach udoskonalenia fabryk, opracowania i zastosowania nowych technologii”²⁵. Rzeczywistość ekonomicznego rozwoju USRS w drugiej połowie lat osiemdziesiątych nie zawsze jednak potwierdza tę opinię. Charakterystyczne jest to, że wszystkie wyżej

²³ *Idem, Owoładiwat' lenińskim stilem roboty*, Kyjiv 1978, ss. 296.

²⁴ *Idem, Naučno-tiechničeskij progres – zabota partijnaja: iz opytas roboty partijnych organizacij Ukrainy po osuszczestwleniju rieszenij XXVI Sjezda KPSS*, Kyjiv 1983, ss. 398.

²⁵ B. Paton, *Znakowa figura. Wołodymyr Szerbyčkyj: spohady suczasnykiw*, red. W.F. Wozianow, W.K. Wróblewskyj, J.N. Jelczenek, B.W. Iwanenko, Kyjiv 2003, ss. 27.

wymienione książki politycznego lidera sowieckiej Ukrainy zostały opublikowane w języku rosyjskim.

W tym wypadku biurokratyczna specyfika stylu oficjalnych dokumentów z okresu sowieckiego (szczególnie jego ostatniego, nazywanego „breżniewowskim”), m.in. dokumentów archiwalnych, materiałów zjazdów, tekstów podpisanych przez komunistycznych funkcjonariuszy partyjnych, jest taka, że z pewnością lepiej można zrozumieć „literę”, a nie „ducha” epoki.

Warto również dodać, że oprócz protokołów posiedzeń Biura Politycznego i pozostałych organów partyjnych czy administracyjnych oficjalnymi dokumentami, które można wykorzystać, są materiały o charakterze wspomnieniowym. Do poznania historii Ukrainy późnego okresu sowieckiego (1970–1980), a w szczególności postaci Szczerbyckiego, istotnego znaczenia nabierają źródła specjalnego pochodzenia, przede wszystkim wspomnienia i liczne wywiady. Na szczęście są one dzisiaj już w większości opracowane. O ile według badaczy wspomnienia w kreśleniu szerokich socjalno-ekonomicznych obrazów i opisywaniu masowych ruchów społecznych mogą służyć jako drugo- i trzeciorzędne źródła, to do napisania biografii i odtworzenia politycznej historii kraju w wielu przypadkach można je uznać za materiały o charakterze podstawowym. Jednak to już temat na oddzielną publikację²⁶.

STRESZCZENIE

Autor omawia źródła archiwalne, edycje dokumentów i wspomnień dotyczące biografii i kariery politycznej I sekretarza KC KPU w latach 1972–1989 Wołodymyra Szczerbyckiego (1918–1990). Należał on do tej grupy działaczy Związku Sowieckiego, których w postsowieckiej historiografii i literaturze popularnonaukowej zwykle przyjęło się nazywać „breżniewowską drużyną/zespołem” – od nazwiska sekretarza generalnego KC KPZS Leonida Breżniewa, lub „klanem dniepropietrowskim” – ponieważ trzon sowieckiej nomenklatury w latach 1970–1980 stanowili działacze pochodzący z Dniepropietrowska. Jego kariera polityczna trwała niemal równo 43 lata. Autor szczegółowo omawia zbiory Centralnego Państwowego Archiwum Organizacji Społecznych Ukrainy (CDAHOU), Centralnego Archiwum Państwowego Wyższych Organów Władzy i Zarządu Ukrainy (CDAWOU), edycje dokumentów, materiały i stenogramy ze zjazdów partyjnych i posiedzeń Biura Politycznego dotyczące Szczerbyckiego. Do bazy źródłowej dotyczącej ww. tematu zalicza także artykuły i książki drukowane pod nazwiskiem Szczerbyckiego.

Słowa kluczowe: Wołodymyr Szczerbyckij, Leonid Breżniew, Komitet Centralny Komunistycznej Partii Ukrainy, Komitet Centralny Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego, Centralne Państwowe Archiwum Organizacji Społecznych Ukrainy, Centralne Archiwum Państwowe Wyższych Organów Władzy i Zarządu Ukrainy, Dniepropietrowsk.

²⁶ O.A. Jakubeć, *Memuary ta interwju jak dżerela wywczennja biohrafiji W.W. Szczerbyćkoho*, „Naukowyj Czasopys Nacionalnoho Pedahohicznoho Uniwersytetu im. M. Drahomanowa”, Seria 6. Historyczni nauky: Zbirnyk naukowych prac, Wypust 11, Kyjiw 2014, s. 270–281.

SUMMARY

An author discusses the archival sources, editions of the documents and memories concerning the biography and political career of Wołodymyr Szczerbyčkyj, the First Secretary of the Central Committee of the Polish United Workers' Party during the period from 1972 to 1989. He belonged to the group of the Soviet Union activities that used to be referred to in the post-Soviet historiography and popular scientific literature as 'the Brezhnev team' – after the name of Leonid Brezhnev, the General Secretary of the Central Committee of the Communist Party of Soviet Union or 'the Dnipropetrovsk clan' – as the activists coming from Dnipropetrovsk constituted the core of the Soviet nomenclature. His political career lasted exactly for 43 years. The author discusses the collections of the Central State Archive of Public Organizations of Ukraine (CDAHOU), Central State Archive of the Higher Organs of Government and Administration of Ukraine (CDAWOU), editions of the documents, materials and transcripts from the party congresses and sessions of the Political Committee regarding Szczerbyčkyj. He also qualifies articles and books published under the name of Szczerbyčkyj to the source database concerning the above-mentioned subject.

Key words: Wołodymyr Szczerbyčkyj, Leonid Brezhnev, Central Committee of the Communist Party of Ukraine, Central Committee of the Communist Party of Soviet Union, Central State Archive of Public Organizations of Ukraine, Central State Archive of the Higher Organs of Government and Administration of Ukraine, Dnipropetrovsk.